

Demokratik Eğitim Kurultayı

Eğitim Sen

DERS KİTAPLARI KOMİSYONU

RAPORU

Merkez Komisyonu

Başkan Mutahhar Aksarı, Ankara 2 No'lu Şube

Ali Osman Akca, Amasya Şubesi

Mevlüt Aslan, Muğla Ortaca İlçe Temsilcisi

Mehmet Erdoğan, Elazığ Şube Başkanı

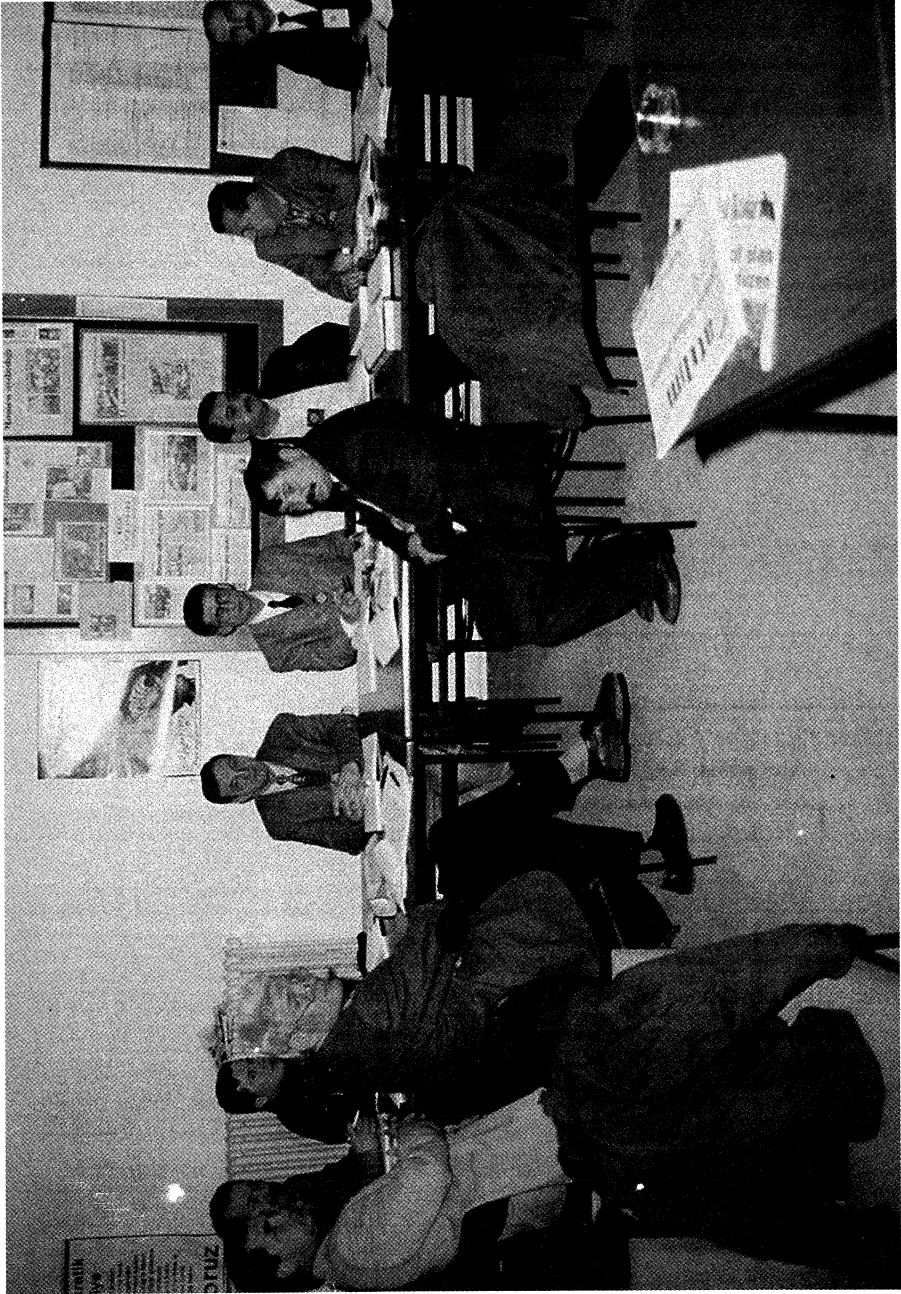
Hüseyin Öztürk, Afyon Şubesi

Süleyman Sürgün, İstanbul 7 No'lu Şube

Rifat Şen, Bartın Şubesi

Ünal Şimşek, Ankara Kitap ve Kırtasiyeciler Odası Bşk.

Ankara 1998

SUNU

Tarihsel sürece baktığımızda her devlet, sistemine uygun insan yetiştirmek ister. Bilindiği gibi eğitim bir üstyapı kurumudur. Eğitimin niteliği, üretim araçlarını elinde bulunduran egemenler tarafından belirlenir. İktidarlar buna yönelik eğitim sistemi kurar ve uygularlar. Bu eğitim sistemi de yönetenlerin görmek istediği insan tipini bilinçli olarak biçimlendirir. Eğitimin uygulanışı sürecinde insan biçimlendirmede kullanılan araç ve gereçlerin başlıcalarından biri de ders kitaplarıdır. Ders kitapları, eğitim sisteminin içinde, eğitim sistemi de mevcut devlet sisteminin bütünlüğü içinde ele alınmalıdır.

Ders kitapları eğitim-öğretim etkinliğinde, öğretim çalışmalarının etki ve verimini artırmak amacıyla öğretmen ve öğrencilerin yararlanmaları için hazırlanmış araç gereçlerin en önemlilerinden birisidir. Hele Türkiye gibi teknolojik gelişmeleri (bilgisayar, TV, radyo, görsel-işitsel diğer eğitim araçlarını) eğitimine yansıtamamış ülkelerde ders kitapları vazgeçilmez bir öğretim aracıdır. “Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen, belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen” ders kitaplarıyla ilgili bugüne değin yapılan araştırma ve incelemeler gösteriyor ki öğrencisi, velisi, öğretmeni; kısaca eğitim etkinliğinin temel unsurları, ders kitaplarından hoşnut değil. Sistemin öngördüğü “tek tip insan” yetiştirmeye yönelik bir eğitim anlayışıyla, ırkçı, asimilasyoncu ve cins ayrımcı bir bakış açısıyla hazırlanan ders kitapları; üretken, katılımcı, demokrat, çevreye ve insan haklarına saygılı, barışçı, hoşgörülü, çağdaş insan yetiştirmenin önündeki en büyük engellerden biridir.

Geçmişten günümüze değin ders kitaplarının niteliği ile ilgili olarak, eğitimciler ve örgütlerinin karışık çıkışlarını görmek mümkündür. İrkçi ve gerici görüşlerin ders kitapları aracılığıyla öğrencilere aktarılacak istenmesi eğitim emekçileri ve örgütlerini rahatsız etmiş, TÖS’ün 1968 yılında düzenlediği “DEVRİMCİ EĞİTİM ŞURASI” (DEŞ)’te tartışılmıştır. Yine 1975 yılından itibaren ırkçılığın ve gericiliğin ders kitaplarında daha belirgin bir biçimde kullanılması TÖB-DER’i harekete geçirmiş; TÖB-DER diğer Demokratik Kitle Örgütlerini de yanına alarak “MC’nin Ders Kitaplarına Hayır” kampanyası açmış. Bu kitapları kamuoyu önünde mahkum etmiştir. Öte yandan TÖB-DER, bu ders kitaplarının okullarda okutulmaması için hukuksal mücadele başlatmış ve Danıştay’a dava açarak bu davayı kazanmıştır. 1978 yılında TÖB-DER tarafından düzenlenen “DEMOKRATİK EĞİTİM KURULTAYI”nda da bu konu gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. 12 Eylül ile başlayan süreçte “TÜRK-İSLAM SENTEZİ”ne dayalı ders kitapları yazılmış ve okutulmaya başlanmıştır. 12 Eylül Eğitim Emekçilerinin örgütlü mücadelesini kesintiye uğratmış, buna rağmen Abece Dergisi ve EĞİT-DER süreçlerinde de ders kitaplarıyla ve eğitim sorunlarıyla ilgili mücadele sürmüştür.

Eğitim emekçilerinin sendikal mücadelesinde de bu konu çeşitli platformlarda dile getirilmiş ve bu nedenle Ders Kitapları konusu DEK'in gündemlerinden birisini oluşturmuştur. "Toplumun bütün bireylerinin anadilinde, demokratik, laik bilimsel bir eğitimden eşitlik içinde ve özgürce yararlanabilmesini ve demokrasinin tüm kurum ve kurullarıyla yerleşmesini ve bir yaşam biçimi haline getirilmesini" amaçlayan Eğitim Sen, eğitimimizin temel sorunlarından biri olan "DERS KİTAPLARI" konusuna eleştirel bir bakış açısıyla, bilimsel yöntemlerle yaklaşmak ve çözüm önerileri geliştirmek, bunları tüm kamuoyu ile paylaşmak amacıyla "Ders Kitapları Komisyonu"nu oluşturmuştur.

Sunacağımız raporu Kurultayımıza ve tüm kamuoyuna yarar getireceğine inanıyor, saygılar sunuyoruz...

DERS KİTAPLARI KAVRAMI

"Ders kitapları, eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir öğretim materyalidir"

"Ders kitabı, belli bir dersin (Matematik, Türkçe, Fizik, v.b.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlkokul 1. Lise 2 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programlarına uygun olan, incelemesi yapılmış temel kaynaktır."

Ders Kitabının Önemi

"Ders kitabı öğretimin en önemli araçlarından biridir ve belki de en önemlisidir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı hem öğretmen hem de öğrenci için yararlıdır.(...) İyi bir ders kitabı öğretim programlarının gösterdiği eğitim ve öğretim amaçlarına daha kısa yoldan, daha kısa zamanda ulaşmaya büyük ölçüde yardım eder."

"Ders kitabı tüm modern araç-gereçlere rağmen öğretmenin vazgeçemediği bir öğretim materyalidir. Bu materyalin öğrenme-öğretim ortamına katkıda bulunabilmesi için birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir."

Aslında, etkin bir eğitim ve öğretim için, görsel-işitsel araçların en iyi şekilde kullanılması; özellikle bilgisayar, video gibi elektronik eğitim araçlarının kullanılması gerekir. Bu araçlar, özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilerin eğitiminde kitaptan daha etkili olacağı kanısındayız. Kitaplar ise bu araçların yanında yazılı bir araç olabilir. Hedefi, topluma üretken insan yetiştirmek olan eğitim etkinliğinin, teknolojinin en son ürünlerinden yararlanılarak yapılması öncelik taşımaktadır.

İyi Bir Ders Kitabının Yararları

"Kitapları öğrenciler açısından çok yararlı materyallerdir. Kitap sayesinde öğrenci, öğretmenin anlattıklarını istediği zaman, istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme olanağına kavuşur. Özellikle öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için ders

kitabı sözel öğretimin yarattığı boşluğu doldurma olanağı vermesi bakımından önemlidir.”

İyi bir ders kitabının öğrencilere sağladığı yararları şöyle sıralayabiliriz:

a- Kitap, öğretmenin sözlü dersini tamamlar. Öğrenme, öğretme ve anlatılanları tekrar etme olanağı sağlar.

b- Kitap sözlü öğretimin boşluklarını doldurur ve bunun sonucu olarak aradaki kopuklukları giderir.

c- Yeniden gözden geçirmeleri mümkün kılar.

ç- Kitap ile çalışmada öğrenci sözlü derse göre daha aktif olmak zorundadır. Kitap öğrenciyi etkinliğe sevk eder.

d- Öğrencinin çeşitli kaynaklardan yararlanma alışkanlığı kazanmasına yardım eder.

e- Öğrenciyi çeşitli yahut değişik görüşlerle karşılaştırır.

f- Öğrencide “eleştirel düşünme” alışkanlığının oluşmasını sağlar.

g- Öğrenimi sıkıcılıktan kurtarır, ilginin sürekliliğini sağlar.

h- Kitap öğrencinin okuma alışkanlığı edinmesinde önemli bir araçtır.

ı- Kitap, gereklikçe öğrencinin başvurabileceği yegane yardımcısı, hatta özel öğretmenidir.

İyi bir ders kitabının öğretmenlere sağladığı yararlar ise şunlardır:

a- Öğretmenin belleğini tazelemesine, derse hazırlıklı girmesine ve kendine güven duymasına yardımcı olur.

b- Kitap içerdığı ödev konuları ve araştırma soruları ile öğretmene yardımcı olur.

c- Öğretimde öğretmenin temel yardımcısı olan kitaplar, kendi gücünü daha iyi kullanmasına ve dersini daha sistematik anlatmasına olanak verir.

DERS KİTAPLARININ HAZIRLANIŞI

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğine göre, günümüzdeki ders kitaplarının hazırlanmasında beş yol izlenmektedir.

1. **Yarışma Yönetimi:** Yazarlar bireysel ya da ekip olarak, Bakanlığın açtığı yarışmalara katılmaktadırlar.

2. **Sipariş Yönetim:** Bakanlık, yarışma açmadan, dilediği yazara ya da komisyona ders kitabı yazdırmaktadır.

3. **Satın Alma Yöntemi:** Bakanlık, daha önce basılmış yapıtlardan ders kitabı olabilecekleri, yazarlarından satın almaktadır.

4. **Yazdırma Yöntemi:** Bakanlık, ders kitaplarını, kendi örgütünde çalışan elemanlara yazdırmaktadır.

5. Özel Kesimce üretilme Yöntemi :Dileyen yazar ya da yayınevi, hazırladığı kitabı Bakanlığa, dilediği zaman sunmaktadır. Bakanlıktan onay alırsa, ders kitabı olarak piyasaya sürmektedir.

Günümüze değin, 15. kez toplanan Milli Eğitim Şuralarında ders kitaplarıyla ilgili bazı kararlar alındığı görülmektedir. Ders kitapları konusu Şura toplantılarında defalarca gündeme alınmasına rağmen nitelikli ders kitabı oluşturma yolunda gerekli çalışmalar yapılmamıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesi "Türk Milletinin bütün fertlerini beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde geliştirmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak" yetiştirmeyi ifade etmektedir. Bu maddede dile getirilen niteliklerin Bakanlıkça hazırlanan ya da Bakanlığın onayıyla yayımlanan ders kitaplarında olmaması düşündürücüdür. Bu, devletin siyasal yapısı ve ideolojisi dışında ders kitabının oluşmadığını gösteren açık bir kanıttır.

Talim ve Terbiye Kurulu ve Ders Kitapları

Türkiye'de okul kitaplarının hazırlanması ve basılıp dağıtılması ilginç bir seyir izlemiştir. Gerçek şu ki, Devlet, okullarında okutacağı yapıtların denetim hakkını sürekli olarak elinde bulundurmıştır. Rejimin ilk on yılında (1923-1933), Türkiye Cumhuriyeti okullarında, Eğitim Bakanlığı'nın yetkili kurullarından onay almayan hiçbir yapıt, ders kitabı olarak okutulmamıştır.

Bu kitapların yazımı, basımı ve dağıtımında çeşitli görüşler ve yöntemler uygulana gelmiştir. Cumhuriyet Rejimi'nin ilk on yılında Bakanlık, okul kitapları olarak seçtiği eserlerin basılmasını serbest bırakmıştır. Basılan yapıtlardan birinin seçilip okutulması konusunda öğretmen, kendi istencini kullanabilmiştir.

II. Meşrutiyet yıllarından bu yana uygulana gelen bu yöntem, kimi sakıncaların ağır basmasına neden olmuştur. Örneğin Bab-ı Ali'ye egemen olan birkaç kitapçı, okul yapıtları pazarını tekellerine almışlardır. Bunlar, diledikleri okul kitaplarını basmış ve dağıtmışlardır. Şu ya da bu nedenle istemedikleri bir yapıtı basmamışlardır. Bu da yetmiyormuş gibi, basacakları yapıtları kendileri hazırlatmaya başlamışlardır. Kitabın, Bakanlığın denetiminden kolaylıkla geçebilmesi için de, yazarının üst düzey bir bakanlık bürokratu olmasına özen göstermişlerdir. Ya da herhangi bir yazara yazdırılan yapıtın üzerine, böylesi bir yetkilinin imzasını (adını) koymuşlardır.

Ülkemizde ders kitaplarının ve ders programlarının yazdırılmasında ve denetlenmesinde etkili olan kuruluş Talim ve Terbiye Kurulu'dur. Önemli işlev gören bu kurul demokratik yollardan oluşturulmamıştır. Bu kurul Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve Bakan'ın siyasal tercihleri doğrultusunda yönlendirilmektedir. Bu yüzden bu kurulun her türlü etki ve denetimden uzak bilimsel bir kurul olduğunu iddia etmek zordur. Atanmışlardan oluşan bu kurulun üyelerinin büyük bir çoğunluğunu Türk-İslamcı kafa yapısını taşıyan kişilerden oluştuğu da herkesçe bilinmektedir.

Ders kitaplarını denetleyen Talim ve Terbiye Kurulu'nun atanmış üyelerinin dünya görüşleri laik ve çağdaş olmadığı için bu kurul laik ve çağdaş yazarların yazdıkları kitaplara onay vermemekte ancak gerici ve şeriatçı, Türk-İslam Sentezci yazarların yazdıkları kitaplara onay vermektedirler. Mevcut yapı bu haliyle devam ettiği sürece ders kitaplarının bilimsel ve demokratik olarak yazılması mümkün olmayacaktır.

Ders kitabı pazarında dönen rakamlar bazı bakanlıkların bütçelerine yakın bir rakamdır. Bu denli büyük bir pazarın varlığı bu piyasayı paylaşmak için mücadele edene yayınevlerinin iştahını da kabarttığı bir gerçektir. Bu yüzden yayınevlerinin pazardan pay kapma amacıyla milyarlarca lirayı rüşvet olarak dağıttıkları bilinmektedir.

Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da 7 Ekim 1996 tarih ve 2463 sayılı Tebliğler Dergisi'nde şu şekilde dile getirilmiştir. "Kitap seçimindeki usulsüzlükler, rüşvet, veli yakınmaları ve yayınevlerinden gelen istekler".

Yayınevlerin ders kitabı piyasasında dağıttığı rüşvetin bir bölümünün Talim ve Terbiye Kurulu üyelerine, bir bölümü İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bir bölümü okul müdürü ve yöneticilerine dağıtıldığına dair yaygın bir kanı oluşmuştur.

GÜNÜMÜZDE DERS KİTAPLARI

Günümüzde ders kitaplarının içeriği, biçimi dil ve anlatımı ile ederi konusunda yapılan anket ve araştırmalar, toplumun her kesiminde bu konuyla ilgili büyük bir hoşnutsuzluk olduğunu ortaya koymaktadır.

Ankara'da 732 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir ankete göre; "Ders kitaplarından yeterince yararlanabiliyor musunuz?" sorusuna öğrencilerin %5'i evet, %25.1'i kısmen yararlanabiliyorum ve %74.4'ü hayır, yararlanamıyorum yanıtlarını vermişlerdir.

MEB 1985 yılında ders kitaplarına ilişkin bir araştırma yaptırmıştı. Bu ankete katılan öğretmenlerin %90'ı kitaplardaki bilgilerin mutlaka yenilenmesini, %10'u ise kitaplardaki bilgilerin kısmen değiştirilmesini istemişlerdir.

Ders kitaplarını durumunu ve bu alandaki sorunları şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

İçerik Yönünden

Bilimsellik

Ders kitaplarının bilimsellikten uzak olduğu, içerisinde bilgi yanlışlarının bulunduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. İlköğretim Dilbilgisi, Lise ve Ortaokul Tarih-Coğrafya, Lise Mantık-Psikoloji-Sanat Tarihi, Lise ve Ortaokul Coğrafya ile İlköğretim Türkçe ve Hayat Bilgisi kitaplarında bilimsellikten uzak ve yanlış bilgiler aktarıldığı görülür. Örneklersek;

"İran'ın yüzölçümü 1.633.000 km²" (Sosyal Bilgiler İlkokul 5. Sınıf Tekışık Yayınları)

“İran’ın yüzölçümü 1.648.000 km²” (Sosyal Bilgiler İlkokul 5. Sınıf Salan Yayınları)

“Allah’ın her canlıyı yaşayabileceği iklime göre yarattığını iş işten geçtikten sonra anlamış.” (Türkçe İlkokul 3. Sınıf MEB Komisyon s.83)

“Tarih ders kitaplarının hemen tümünde, Tarih bir savaş, bir kavga ve bir dövüş olarak sunulmaktadır. Savaşların nedenleri kişiselleştirilmektedir. Ekonomik, kültürel, tarihsel ve politik boyutları öne çıkartılmamaktadır.”

Güncelik

Ders kitaplarımızdaki bilgilerin güncel olmadığı hatta müfredat programlarının da 2025 yıl öncesine ait olduğu ortadadır. Somutlarsak;

Edebiyat ders kitaplarında günümüz çağdaş yazarlarına ve eserlerine yer verilmemesi,

Sağlık Bilgisi, Fen Bilgisi ve Biyoloji ders kitaplarında AIDS, Genetik kopyalama ve kan gruplarının tekleştirilmesi gibi güncel bilgilerin yer almaması,

TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki zamanın 1945’ten günümüze uzamaması,

Yeni kurulan ya da bağımsızlığını elde eden devletlerin Coğrafya kitaplarında ve Atlaslarda yer almaması (Çek ve Slovaka Cumhuriyetleri gibi).

Resim, Grafik, Harita ve Şemaların Yerinde ve Yeterince Kullanılmaması

Ders kitaplarımızda, öğretimde çok önemli yere sahip olan resim, grafik, harita ve şemaların hem yeterli olmadığı hem de yerinde ve amaca uygun olarak kullanılmadığı görülmektedir. Fotoğraflarla ya da resimlerle anlatımın uyumsuzluğuna rastlanmaktadır.

Mantık ders kitabında resim kullanılmazken Felsefe ders kitabında onca adı geçen filozoftan bir tekinin bile resmi konulmazken, yine Felsefe Tarihi ders kitabında hiç bir resim ya da fotoğraf yer almamaktadır. Tarih ders kitaplarında Osmanlı rasathanelerinin ve padişahlarının, cami ve türbelerinin resimlerini gösteren bolca ve gereksiz örnek sunulmaktadır. Psikoloji ders kitabında (S. Erdem) renksiz ve çok az resim vardır. Bunların kalitesi iyi değildir. Bazı resimlerin konu ile ilgileri anlaşılammamaktadır. Sosyoloji kitabının resimleri son derece kötüdür. İlköğretimler için Vatandaşlık ders kitabında yalnızca 4 fotoğraf var, bunların baskıları da kötü. Tek harita var, o da anlaşılabilirlikten yoksun. Tarih ders kitaplarımızdaki resimler ise tam anlamıyla rezalet.

Ünite ve Konuların Sıralanışı

Ders kitaplarında ünite ve konuların sıralanışında yeterince dikkat edilmediği, bu durumun öğrenmeyi güçleştirdiği yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Örneğin; Lise Sosyoloji kitabında “konular mantıksal bir sıralama içerisinde sunulmamıştır”. Lise ve Ortaokullardaki TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde konuların başında İnkılap (Devrim) kavramı açıklanmadan derse başlanmaktadır. Ortaokul müfredat programlarında tarihin tanımı, konusu, yararları, tarihte zaman kavramı ve Eski Çağ üniteleri çıkartılarak tarih Orta Asya’daki Türklerle başlatılmıştır.

BİÇİMSSEL AÇIDAN

Kitap Kapakları

Ders kitaplarımızın dış görünüşleri öğrenciler için sıcak ve çekici değildir. Bunda ilk faktör kitabın kapağıdır. Kitaptaki resim, grafik ve tasarımlar iyi değildir. Kitabın kapağı öğrenciyi kitaba ısındırmaktan uzaktır. Kitaptaki resim ve grafik tasarımlarının çoğu kez ders kitabının içeriğine uygun olmadığı görülür.

Kitapta kullanılan resim ve grafiklerin güncel olmadığı ve öğrencinin ilgisini çekmediği görülmüştür.

Kapaklarda kullanılan kartonların ucuz ve ince oluşu dar kitapların çabuk yıpranıp eskimelerine ve öğrencilerin kitaptan soğumalarına etken olmaktadır.

Kitabın Ciltlenmesi

Türkiye'deki ders kitapları ikinci ya da üçüncü el kullanıma elverişli değildirler. Bunun nedeni kitapların ciltleme sisteminin kalitesiz oluşudur. Ders kitaplarının bazı yayınevlerince dikişli ve cilt olarak son iki yıldır piyasaya sürüldüğü görülmüş ise de genellikle yayınevlerinin çoğu beyaz tutkal yapıştırırmalı ders kitaplarını piyasaya sürmektedirler. Bu sistem ucuz olduğundan yayınevlerince tercih edilmekte ancak ders kitapları öğretim yılının yarısında parçalanıp dağılmaktadır.

Türkiye'de sırttan dikişli ve bez ciltleme ders kitabı basımı uygulamasına devlet tarafından da geçilmiş fakat yayınevlerinin engellemeleri yüzünden bu sistem yürütülememiştir.

Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanan ders kitaplarının hemen hepsi çok ucuz ve çabuk yıpranan "saman kağıt"lara basılmaktadır. "Ucuza mal etme" (!) kaygısıyla basılan bu kitaplar dayanıklı değildirler. Ve öğrenciyeye oldukça sevimsiz gelmektedirler.

Özel sektör tarafından basılan ders kitaplarında kullanılan kağıt 1. kalite hamur kağıdın en ucuzudur. Bu kitaplar da kullanım açısından çabuk aşınmakta ve yırtılmaktadır.

Renk Kullanımı

Ülkemizdeki ders kitaplarının birçoğunda renk kullanımında masif denilen az renk kullanımı tercih edilmektedir. Resim, fotoğraf, grafik ve haritaların birçoğu silik, renksiz ya da renklerin karışması yüzünden "garip bir renkte" basılmıştır. Bu durum resim, şema, harita ve benzeri unsurları çekici kılmamakta ve öğrenciyi ders kitabından soğutmaktadır. Kullanılan resim ve benzeri unsurlar rastgele seçilmektedir.

Dil ve Anlatım Yönünden

Ders kitaplarında kullanılan dil ağır ve anlaşılabilirlikten uzak, anlatımlar ise açık ve akıcı değildir. Bu durum çocukta hem öğrenmeyi güçleştirici rol oynamakta hem de çocuğun okumadan ders kitabından soğumasına yol açmaktadır. Örneklersek;

Ders kitaplarında yer alan metinlerin sadeleştirilmesi gerekmektedir.

Kitaplardaki cümleler çok uzundur. Daha basit anlaşılır şekilde olmalıdır.

Psikoloji kitabı eski bir dil ve geleneksel bir yöntemle yazılmış olduğundan monoton ve okunuşu akıcı olmayan bir kitaptır.

Ders kitabındaki dil ve anlatım yetersizdir.

Ederi Yönünden

Türkiye'nin ders kitapları şu andaki baskı ve içerik yapısına göre çok pahalıdır. Bu konuda İsmail Aydın'ın yaptığı araştırma sonuçları aşağıya çıkartılmıştır:

1- İlköğretimde 18, Liselerde 43 ders kitabının fiyatı yarım milyon liranın üzerine çıktı.

2- En pahalı kitaplar Matematik, Tarih ve Edebiyat

3- En pahalı kitaplar İlköğretim 6-7-8 İş Eğitimi olurken, en ucuz kitaplar MEB yayınlarına ait Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

4- Aynı dersin kitabını yayımlayan devletin dışında 50'nin üzerinde yayınevi var. Örneğin; 5. Sınıf Türkçe 17 yayınevi, Fen Bilgisi 18, Matematik 15, Sosyal Bilgiler 9, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11, Çevre Sağlık ve Trafik 18 ayrı yayınevi tarafından basılmıştır.

6- İmam hatiplerde okutulan meslek dersleri kitaplarının fiyatları bir hayli ucuzdur.

Demokrasi ve İnsan Hakları Yönünden

Demokrasi Eğitimi

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerinde "Demokrasi Eğitimi"nden şöyle söz edilmektedir: "Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygısının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır..."

Ama gerçeğin böyle olmadığı yapılan eleştirilerden ortaya çıkmaktadır:

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda uygulandığı gibi öğrencilere demokrasi eğitiminin çeşitli derslerin programları aracılığıyla verilmesi istenmektedir. Doğal olarak bu programların öğrencilere taşınmasında en büyük araç öğretmenler ve ders kitaplarıdır. Belirlenen programlara göre yazılan ders kitaplarımızda demokrasi ile ilgili okuma parçaları sorular, kavramlar ve ilgilere yer verilmemektedir. Öyle ki demokrasi ile ilgili teorik boyutta sadece Vatandaşlık ve İnsan Hakları derslerinin içerisinde hapsedilmiş Felsefe, Tarih gibi ders kitaplarında birer sözcük olarak geçirilmiştir.

Demokrasi konusu da aynı yöntemle geçirilmiştir. Demokrasi ilkeleri, gelişme şartları, siyasal rejim şekilleri tanıtılmamış. Demokrasi konusunda bilgi verilmeden demokrasi hakkında değerlendirmelere yer verilmiş. Buna arabayı atın önüne koymak diyebiliriz.

Barış, Hoşgörü, İnsan Hakları ve Yardımlaşma

Ders kitaplarımızda barışa yer yoktur. Kahramanlık, vatan, bayrak gibi kavramların sık sık kullanıldığı ders kitaplarımızda böyle bir anlayışın oluşması da zordur. Her ne kadar kimi yerlerde Yurtta Sulh Cihanda Sulh özdeyişine rastlanıyorsa da buna bakarak ders kitaplarımızın barış düşüncesine yer verdikleri anlamını çıkartamayız. Türkçe ve Tarih ders kitaplarında açıkça savaş çığırtkanlığı yapılmakta hatta cihat anlayışı övülmektedir.

Türkçe ders kitaplarımız İlköğretim 1. sınıftan 8. sınıfa kadar; bayrak, vatan, millet, savaş, kahramanlık, şehitlik yazıları ile doludur. Verilen manzumedan ya da yazıdan sonra gelen çalışma da ve sorularda aynı doğrultudadır.

Türk tarihi kahramanlıklarla doludur (Türkçe 4 s.27). Okuduğunuz ya da dinlediğiniz savaş anıları sizde ne gibi duygular uyandırıyor? (Türkçe 4 s.149), Süngü süngü, mızrak Türkiye'm (Türkçe 5, s.12), Yangın söndürmeye gitmekten kaçan erkek savaştan kaçanlara benzetilir, kınanırdı (Türkçe 5, s.123), Cepheden şehit haberi veren ne mutlularla (Türkçe 7, s.79), Vatan için, millet için, bayrak için göz kırpmadan ölmeyi (Türkçe 7, s.94).

Çünkü savaş insanları maddi ve manevi rahata kavuşturan tek yoldu.

TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde sürekli Yunan düşmanlığı yapılırken tarih müfredatlarından Ege ve Yunan Uygarlığı konularının çıkartılması ve azaltılması tahammülsüzlük ve hoşgörü noksanlığının ürünleridir.

Türk Ordusu Hıristiyanların 3 günde aldıkları bir yolu bir gecede alırdı. (...) Yüz bin Hıristiyan'ın on bin Osmanlı'dan daha fazla gürlütu yaptığımı...

İrkçılık/İnkılapçılık

Ders kitaplarımızda devlet tarafından oluşturulan "üstün millet, kadim devlet" anlayışı yaygın olarak yer almaktadır. "Bir Türk dünyaya bedeldir" anlayışına denk düşen ve Türk ırkını yücelterek(!) başka ulusları küçük düşüren cümlelere sıkça rastlanır. Tarih ders kitapları yüklüce savaş anlatmaktadır. Bu savaşlarda yenen "hep Türklerdir". Türklerin yenildiği savaşların adları bile yoktur. Örneğin; Osmanlı Tarihinde Bafeon (Koyunhisar) savaşı diye bir savaşın adı vardır ama 1444'te II. Murat döneminde yenilgi ile sonuçlanan savaşın adı yoktur.

"Türk tarihi şanlı ve büyük(tür)" olunca doğal olarak Türkler dünyanın yenilmezleri ve başka ulusların da yöneticisi konumuna geliverirler.

Türk'ün zaten mevcut olan cesaretine İslam dini ayrı bir kuvvet katmıştır.

Lise tarih kitaplarında, düşman belirleyici, düşmanlık arttırıcı ifadeler vardır.

Dünya üzerinde Türk'ten daha büyük yok, ondan daha eski ve temiz bir millet yoktur.

Türkçe kitaplarımız üzerine burada sunduğumuz inceleme, açık faşist bir anlayışı somut olarak ortaya koymaktadır.

Özellikle tarih kitaplarımızda başka halkların inkarına yönelik girişimler vardır. Örneğin Tarih Atlaslarından Ermenistan. Kanuni Sultan Süleyman'ın fermanından Kürdistan ibarelerinin çıkartılması inkarcı anlayışın somut ürünleridir.

Şeriatçılık/Dinsel Gericilik

Tarih, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları başta olmak üzere dinsel gericiliği ve şeriatçı yaklaşımları öven bölümlere rastlanmaktadır. Ders kitaplarındaki resimlerde başörtülü kadınlara yer verilmekte böylece başörtüsünün “erdemli”(!) üzerine mesaj verilmek istenmekte ve durumun normalliğine genç beyinler alıştırmaya çalışılmaktadır.

İlköğretim Türkçe kitaplarının birinci sınıfa ait olanında 5 kez başörtülü hanım resimleri ile karşılaşılıyor.

Babam sabah namazından sonra yola düşermiş.

Ve huzurun günde beş vakit nabzı vurur

Beyaz tülbindinde seccadiyesinde.

Dilbilgisinde ki açıklamasına örnek: Lanet olsun o zaman ki, bütün mukaddesatı inkar ettirmiş.

Nimetler sonsuzdur. Allah'ın nimetlerini israf etme.

Hangi kavim cihadı terk ederse, Allah o kavmi mutlaka zelil eder.

Cins Ayrımcılığı

Türkçe, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi ve Tarih gibi ders Kitaplarında cins ayrımcılığı yapıldığı görülmektedir. Örneklersek:

Matematik İlkokul 1.sınıf (Arıtış Yay.) ders kitabının 124. ve 128. sayfalarında yer alan resimlerde Helikopter ve otobüsteki bütün yolcular erkektir.

İlkokul Çevre-Sağlık-Trafik-Okuma (Eğitim-Üretim Yay.) kitabının 16. sayfasında anne ve babanın görevi şöyle tanımlanıyor:

“Annem evimizin temizlik sağlar, yemeğimizi yapar, çamaşırlarımızı yıkar, bizi pırl pırl giydirir. Babam ticaretle uğraşır, kazandığı paralarla ailemizin ihtiyaçlarını giderir.”

İlkokul 4.sınıf Sosyal Bilgiler (Ali Göndermez) ders kitabında aile tanımlanırken şöyle denilmektedir:

“Çekirdek ailede aile başkanı babadır. Geniş ailede ise büyük baba veya en büyük oğlun başkanlığı görülür.”

İlkokul çocuğunun okuma kitabını eline aldığı zaman, ilk bakacağı yer, metin başlarındaki resimlerdir. İncelenen Türkçe ders kitaplarında bunların %44.92'sinde kız ve erkeklere karma olarak yer verilmiştir. Ancak çoğunluğu %47.65'i erkeklerle ilgilidir. Sadece kızlarla ilgili olanlar ise grubun %7.73'ünü oluşturmaktadır.

Tarih ders kitaplarındaki resimlerde kadın resmine hemen hiç rastlanmamakta, kadın isimlerine ise eşinden dolayı nadiren rastlanmaktadır.

Türkçe kitaplarında kullanılan isimler, densizliğin bir başka örneğidir. Sayılan 2220 ismin %77.25'i erkek ismidir. Okul nüfusunun yarısını oluşturan Sevgi'lerden, Ayşe'lerden, Zehra'lardan yeteri kadar söz edilmeyişi önemli bir eksikliklerdir.

Çevre

Ders kitaplarımızda “öğrencilere çevre bilincinin verilmesi” amaçlanmamıştır. İlkokul Türkçe ve Hayat Bilgisi ders kitaplarında “Çevremizi Tanıyalım” şeklinde konular yer almıştır. Fakat bu konularda anlatılanların öğrencilere çevre bilinci vermesi mümkün değildir. Örneğin; Vatandaşlık Bilgisi Orta 3. sınıf ders kitaplarında insan hakları sayılırken “korunmuş iyi ve iyi bir çevrede yaşama hakkı”na yer verilmemiştir.

Ders Kitaplarına Yönelik Eleştiriler

Eğitimin bir toplumun geleceği olduğu, eğitime yapılan yatırımın ülkenin geleceğine yapılan en iyi yatırım olduğu Türkiye'nin önceliklerinin başında ise eğitim sorununun geldiği hemen herkes tarafından kabul edilip dile getirilmektedir.

Buraya kadar yaptığımız çalışmalarda günümüzdeki ders kitaplarının durumunu ortaya koymaya çalıştık. Geleceğimizi oluşturan kuşakların yetiştirilmesinde ders kitaplarının ne denli önemli olduğunu açıkça gördük.

Şu andaki ders kitaplarımızın yetiştirmek istediği kuşak:

- Muhafazakar/Dindar
 - Milliyetçi/Irkçı
 - İtaatkar
 - Faydacı/Bireyci/Çıkarıcı
 - Düşünmeyen/ Sorgulamayan
 - Devleti yücelten/Bireyin haklarını yok sayan
 - Demokratik değerlere yabancı
 - Saldırgan ve savaşçı
 - Cins ayrımcı
- olacaktır...

ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

Ders Kitaplarının Hazırlanışı İle İlgili Önerilerimiz

a) Sendikamızın öngördüğü Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü yapılanmasında yer alan Eğitim ve Bilim Kurulu'na bağlı olarak Ders Kitapları Ve Yayın İnceleme Kurulu oluşturulmalı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun işlevine son verilmelidir.

b) Ders Kitapları İnceleme Kurulu; alanında uzman akademisyenlerden, eğitim sendikalarını temsilcilerinden, grafikerlerden, Fakültelerin Güzel Sanatlar Bölümünden seçilmiş akademisyenlerden, Milli Eğitim Bakanlığı'nın temsilcilerinden, TÜBİTAK'ın görevlendireceği uzmanlardan, Veli dernekleri temsilcilerinden, Öğrenci dernekleri temsilcilerinden, karikatüristlerden, fotoğraf sanatçılarından, işçi sendikaları temsilcilerinden, işveren sendikaları temsilcilerinden, Eğitim Bilimleri Fakültelerinin

Program Geliştirme ve Pedagoji Bölümlerinden gelecek akademisyenlerden ve Sivil Toplum Örgütlerinin (ÇYDD, İHD, DHKD, Kitap ve Kırtasiyeciler Odası.... gibi) temsilcilerinden oluşturulmalıdır.

c) Bu kurulun görev süresi 3 yılla sınırlandırılmalıdır.

d) Bu kurul tarafından onaylanan ders kitapları güncelliğini koruduğu ve gereksinimlere cevap verdiği sürece okutulmalıdır. Kurul, okutulan kitapları 3 yılda bir güncellik ve gereksinimlere cevap verip vermediği açısından incelemelidir. Gelecek eleştiri ve önerileri dikkate almalıdır.

Ders Kitaplarının Basımına İlişkin Önerilerimiz

a) Anayasa'nın 42. maddesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi gereğince İlköğretim düzeyindeki tüm ders kitapları, Devlet tarafından basılmalı ve ücretsiz olarak öğrencilere dağıtılmalıdır.

b) Özel Sektör de İlköğretim sonrası tüm eğitim aşamalarında kullanılacak ders kitaplarını devletçe belirlenecek kar marjını aşmamak kaydıyla basabilir.

Ders Kitaplarının Seçimi

Ders Kitapları ve Yayın İnceleme Kurulu tarafından onaylanan kitaplar okul Eğitim Uzmanları ve Öğretmenleri Kurulu tarafından yıl sonu toplantısında belirlenir.

Ders Kitaplarının Biçimsel Yapısına İlişkin Önerilerimiz

a) Kapak bez ciltli ya da lake karton biçiminde dayanıklı hale getirilmelidir.

b) Kapaktaki resimler çocuğa hitap edebilecek tarzda ve güncel olmalıdır.

c) Ders kitapları dayanıklı olmaları için sırt dikişli olmalıdır.

d) Ders kitabında kullanılan kağıt beyaz ve 80 gramdan az olmamalıdır.

e) Ders kitaplarındaki resim, grafik, şema, fotoğraf ve haritalar gibi görsel malzemelerin çekici ve anlaşılır olabilmesi için ders kitapları mutlaka dört renkli basılmalıdır.

f) Ders kitaplarının dizgisi bilimsel verilerden hareketle yaş gruplarının özelliklerine uygun puntolarla yapılmalıdır.

Ders Kitaplarının İçerik Yapısına İlişkin Önerilerimiz

a) Ders kitapları bilimsel bir anlayışla yazılmalıdır.

b) Ezberci ve edilgen öğrenci yetiştiren değil düşünen, araştıran, sorgulayan öğrenci yetiştirecek hale getirilmelidir.

c) Ders kitapları öğrencilerin anlayabileceği bir dil kullanılarak yazılmalıdır. Konu anlatımları akıcı olmalıdır.

d) Kitaplarda demokrasi ve demokratik toplum yaşamını özendirecek okuma parçalarına yer verilmelidir.

e) Ders kitaplarında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Hakları Sözleşmesi işlevsel olarak yer almalıdır.

f) Özellikle Türkçe, Hayat Bilgisi ve ders kitaplarında emek, yardımlaşma, barış, hoşgörü gibi değerleri işleyen metinlere yer verilmelidir.

g) Başta Tarih ve Türkçe kitapları olmak üzere ırkçı ve şoven şiir, metin, resimlere ve anlayışlara yer verilmemelidir.

h) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri eğitim programlarından kaldırılmalıdır.

ı) Ders kitaplarında cins ayrımcı yaklaşımlara yer verilmemelidir.

i) Ders kitapları çevreci bir anlayışla yazılmalıdır. Çevre konusunda bilgi verebilecek okuma parçalarına ve metinlere yer verilmelidir.

j) Ders kitaplarında eğitimle ilgili ya da konunun özüne uygun olan resimlere ve fotoğraflara yer verilmelidir.

k) Edebiyat kitaplarında çağdaş yazarlara ve şairlere yer verilmelidir.

Ders Kitaplarının Ederlerine İlişkin Önerilerimiz

Özel sektörün bastırduğu ders kitaplarının ederlerinin işçi sendikaları, eğitim sendikaları, Milli Eğitim Bakanlığı, öğrenci ve veli temsilcileri ile bu alanda ilgili meslek örgütleri temsilcilerinin de içinde yer aldığı bir kurul tarafından saptanmasını öneriyoruz.

Ünite Dergilerine İlişkin önerilerimiz

Yukarıda önerilen nitelikte ders kitapları yazıldığında ünite dergilerine gerek kalmayacaktır.

SONSÖZ YERİNE

Bu nitelikte ders kitapları hazırlandığında ve eğitim süreci demokratik bir yapıya kavuştuğunda oluşacak kuşak:

- Demokrat
 - Hoşgörülü
 - Laik
 - Paylaşımçı/Katılımcı
 - Sorgulayan
 - Özgür düşünen
 - Üretken
 - İnsan Haklarına saygılı
 - Hukukun üstünlüğünü savunan
 - Barışçı
 - Bilimi örnek alan
 - Eşitlikçi
 - Çevreye saygılı
- nitelikleri taşıyacaktır...

KAYNAKÇA

- Aydın, İsmail; Türkiye'nin Ders Kitapları ve Tarih Ders Programı (Ön Rapor), Eğitim Sen Yayınları Demokratik Eğitim Kurultayı Dökümanı: 1, Ankara 1997..
- Eğitim Sen Tüzüğü, Ankara 1996.
- Eğitim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1982.
- Milli Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Özgen Bekir; Türkiye'de Ders Kitapları Sorunu ve Çözüm Yolları, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 87, Ankara 1993.
- Şeyda Ozil-Nilüfer Tapan, Türkiye'nin Ders Kitapları Ortaöğretim Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları-5, Birinci Basım, Ank İstanbul 1991.